

4. Shevchuk V. M. The role of criminalistics in improving the efficiency of the investigation of war crimes committed by military of the RF in Ukraine. Scientific Collection «InterConf», (122): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Diversity and Inclusion in Scientific Area» (August, 26—28, 2022). Warsaw, Poland: Ceas Polonia, 2022. P. 187—195.
5. Про правовий режим майна у Збройних силах України : Закон України від 21.09.1999 р. № 1075-XIV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14> (дата звернення: 15.03.2023).
6. Про затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних силах : Постанова КМУ від 04.08.2000 р. № 1225 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1225-2000-п> (дата звернення: 15.03.2023).
7. Про затвердження Інструкції з обліку військового майна у Збройних силах України: наказ Міноборони України від 17.08.2017 р. № 440 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1192-17> (дата звернення: 22.10.2022).
8. Панченко Н. І., Гордієнко І. М. Особливості проведення судових економічних експертиз з питань обліку військового майна. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. Вип. 22. С. 500—512.
9. Shepitko V. Problems of typization of certain criminalistic methodics. *Scientific works of NU OYUA*. 2017. P. 445—451.
10. Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Digital criminalistics as a strategic direction of formation of criminalistic knowledge. Advanced discoveries of modern science: experience, approaches and innovations: III International Scientific and Theoretical Conference, January 20, 2023. Amsterdam, The Netherlands. P. 73—77.
11. Orlovskiy R., Us O., Shevchuk V. Committing a Criminal Offence by an Organized Criminal Group. *Pakistan Journal of Criminology*. Vol. 14. № 2. April—June 2022. P. 33—46.
12. Shevchuk V. M. The role of digital technologies in the investigation of warcrimes in Ukraine: criminalistic problems. *Grail of Science: International scientific journal*. № 25. March, 2023. P. 97—110.

Удосконалення дисциплінарної відповідальності судових експертів як одна з гарантій дотримання принципу законності під час судового розгляду

Олена Перова,

канд-ка юрид. наук, Київське відділення Львівського НДІСЕ, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6568-6715>, e-mail: olena.perova.ndise@gmail.com

Дисциплінарну відповідальність за недоліки у висновках судових експертів, які можуть мати вплив на результати судового розгляду справ, було обмежено прогалиною, пов'язаною із відсутністю визначення на рівні закону діянь, кваліфікованих як дисциплінарні проступки.

Ключові слова: дисциплінарний проступок, судовий розгляд.

The improvement of the disciplinary liability of forensic experts as one of the guarantees of compliance with the principle of legality during court proceedings

Olena Perova

Disciplinary liability for shortcomings in the conclusions of forensic experts, which may have an impact on the results of judicial proceedings, was limited by a gap related to the lack of definition at the legal level of acts that qualify as disciplinary misconduct.

Keywords: disciplinary misconduct, court proceedings.

Судово-експертна діяльність охоплює десятки напрямів досліджень і містить понад 80 видів судових експертиз, які здебільшого стосуються безпосередньо судового розгляду конкретних справ у судах загальної, адміністративної та господарської юрисдикції.

Відповідно до норм Кримінального, Цивільного, Господарського процесуальних кодексів, а також Кодексу адміністративного судочинства України висновок експерта не має для суду задалегідь установленної сили й оцінюється разом з іншими доказами в певній справі винятково за

внутрішнім переконанням суду, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів [1—4].

Разом із висновком судового експерта суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також вірогідність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності, що необхідно для прийняття законного та обґрунтованого судового рішення, а відхилення судом висновку експерта повинно бути мотивоване в судовому рішенні. Водночас, оскільки предметом висновку судового експерта є дослідження обставин, які належать до предмета доказування у справі та встановлення яких потребує саме спеціальних знань, наявних у певного кола осіб, а в конкретно визначеній справі — у конкретно визначеного судового експерта (судових експертів у разі призначення комплексної або комісійної експертизи), окрім прямо передбаченої ст. 384—385 Кримінального кодексу відповідальності за надання завідомо неправдивого висновку або відмову експерта без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків, то існують як формальні, так і спеціальні аспекти, що мають значення для справи й пов'язані з подальшою оцінкою (зокрема, прийняттям або відхиленням) судом відповідного висновку [5].

Отже, призначення та подальше дослідження судом висновку судового експерта є невід'ємною складовою будь-якого розгляду справи судом відповідної юрисдикції, а висновок експерта та дотримання ним вимог нормативно-правових актів під час проведення дослідження й оформлення його результатів опосередковано впливає на правильність висновків суду за наслідками судового розгляду такої справи. Водночас урахування, що участь експерта в судовому розгляді чинними процесуальними кодексами визначено доволі обмеженою, наявність навіть формальних недоліків оформлення висновку експерта може мати наслідком його відхилення судом також із формальних підстав, а в надалі призвести до неправильного вирішення справи.

Одним із механізмів, покликаним зменшити кількість формальних недоліків висновків експерта, а також недоліків, пов'язаних із недотриманням судовими експертами нормативно-правових актів, що регламентують призначення та проведення судових експертиз, є запровадження на рівні спеціального закону чітких критеріїв та умов притягнення судових експертів до

дисциплінарної відповідальності. Так, редакція ст. 14 Закону України «Про судову експертизу» до 01.01.2023 р. містила лише загальне формулювання можливості притягнення судового експерта до юридичної відповідальності, а вже порядок регулювання дисциплінарної відповідальності судового експерта під час проведення досліджень був передбачений Положенням про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 03.03.2015 р. № 301/5 [6, 7]. До того ж чинним законодавством не встановлено кваліфікації певного діяння, недоліку або порушення, що кваліфікували б їх саме як дисциплінарний проступок судового експерта. Зазначене створювало певну правову невизначеність, оскільки (як неодноразово зазначено у правових позиціях, викладених в Постановках Верховного Суду) ані у ст. 14, ані в Законі України «Про судову експертизу» загалом (так само, як і в інших законах) не передбачено визначення діянь, які є дисциплінарними правопорушеннями (як і відповідальності за них), проте (відповідно до п. 22 ст. 92 Конституції України) виключно законами України визначено засади цивільно-правової відповідальності, діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них, а з огляду на згадану норму Конституції України засади дисциплінарної відповідальності в контексті спірних правовідносин слід урегульовувати виключно законами України [8].

Ураховуючи нагальність проблеми 03.11.2022 р. Верховна Рада України ухвалила, а з 01.01.2023 р. відповідно набув чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судову експертизу» щодо удосконалення організаційно-управлінського забезпечення судово-експертної діяльності», яким фактично усунуто прогалину у визначенні типових порушень, що мають ознаки дисциплінарного проступку, наслідком скоєння яких є притягнення судового експерта до дисциплінарної відповідальності. Також цим Законом визначено загальні засади процедури дисциплінарних проваджень, а також чинники, що впливають на накладення певного виду дисциплінарного стягнення [9].

Аналізуючи визначення дисциплінарних проступків, одразу можна виокремити з них такі, що прямо чи опосередковано впливають на оцінку

висновку експерта судом при розгляді справи. Такими проступками, зокрема, є: самостійне збирання матеріалів, що підлягають дослідженню, а також самостійний вибір вихідних даних для проведення судової експертизи; проведення судової експертизи судовим експертом, який є працівником державної спеціалізованої установи, без письмового доручення його керівника у разі призначення (замовлення) проведення судової експертизи державній спеціалізованій установі; передоручення проведення судової експертизи іншій особі з порушенням передбаченого законодавством порядку; порушення без поважних причин вимог законодавства щодо строків проведення судової експертизи; вирішення питань, що виходять за межі кваліфікації судового експерта за відповідною експертною спеціальністю, зокрема, питань права; порушення порядку зберігання та поведінки з об'єктами дослідження, матеріалами справи (провадження), що призвело або може призвести до їх втрати або пошкодження; застосування руйнівних методів дослідження з порушенням обумовленого законодавством порядку. Іншими видами проступків є такі, що не пов'язані з предметом дослідження та, відповідно, предметом доказування під час судового розгляду. Також слід зауважити, що висновки суду, викладені в судовому рішенні, що набрали законної сили, і були зроблені з урахуванням прийняття або відхилення судом висновку експерта, складеного з недоліками, у разі притягнення судового експерта до дисциплінарної відповідальності не можуть бути переглянуті, оскільки розгляд справи та дисциплінарне провадження за своєю сутністю є окремими процедурно не пов'язаними між собою процесами, а отже, остаточною метою дисциплінарного провадження видається мінімізація допущення аналогічних порушень судовими експертами в майбутньому, тобто превентивна функція.

Крім того, варто звернути увагу, що запропонована до розгляду у Верховній Раді України редакція одного із законопроектів про судово-експертну діяльність містить уже чинну законодавчу редакцію та сформований практикою перелік типових порушень, визначених як дисциплінарний проступок судового експерта, отже, прийняття такого законопроекту додатково на законодавчому рівні закріпить нормативне регулювання процедури дисциплінарної відповідальності судових експертів [10].

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 06.03.2023).
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 06.03.2023).
3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 06.03.2023).
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 06.03.2023).
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.03.2023).
6. Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : затв. наказом Мін'юсту України від 03.03.2015 р. № 301/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#n7> (дата звернення: 06.03.2023).
7. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.; у ред. станом на 01.01.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/ed20220101#Text> (дата звернення: 06.03.2023).
8. Постанова Верховного Суду від 30.08.2022 р. у справі 640/27721/20 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105973863> (дата звернення: 06.03.2023).
9. Про внесення змін до Закону України «Про судову експертизу» щодо удосконалення організаційно-управлінського забезпечення судово-експертної діяльності : Закон України від 03.11.2022 р. № 2716-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2716-20#n2> (дата звернення: 06.03.2023).
10. Проект закону про судово-експертну діяльність від 05.11.2021 р. № 6284. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73154 (дата звернення: 06.03.2023).